

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekt Učitel ONLINE

CZ.1.07/1.1.06/02.0092

Gymnázium Dr. J. Pekaře, Mladá Boleslav, Palackého 211

Metodická příručka

část ANGLICKÝ, NĚMECKÝ, ŠPANĚLSKÝ A ČESKÝ JAZYK

ANGLICKÝ JAZYK

102 souborů

ČESKÝ JAZYK

60 souborů

NĚMECKÝ JAZYK

70 souborů

ŠPANĚLSKÝ JAZYK

20 souborů

Obsah

1. Metodická část - Mgr. Radek Kotlaba	4
2. Metodická část - PaedDr. Renáta Slobodová	12
2.1 INTERAKTIVNÍ VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ	12
2.1.1 TECHNICKÉ ZÁZEMÍ A PROSTOROVÉ PODMÍNKY	12
2.1.2 PŘÍPRAVA MATERIÁLŮ DO VÝUKY	13
2.1.3 VYUŽITÍ PROGRAMŮ VE VÝUCE	14
2.2 PROCVIČOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby	15
2.3 KONVERZAČNÍ TÉMATA.....	18
2.4 REÁLIE	19
2.5 GRAMATIKA.....	22
2.6 PSANÍ SLOHOVÝCH ÚTVARŮ	24
2.7 VYUŽITÍ METODY CLIL	25
2.8 ZÁVĚR.....	26

Metodická příručka

pro tvůrce interaktivních výukových materiálů

skupin předmětů

Skupiny předmětů a metodici v předmětech:

**Skupina č. 1 – skupina předmětů: český j., anglický j., španělský j.,
německý j.**

Mgr. Radek Kotlaba a PaedDr. Renáta Slobodová

1. Metodická část - Mgr. Radek Kotlaba

Předváděcí sešity vytvářené v rámci projektu „Učitel on-line“ pro výuku českého jazyka a literatury slouží nejčastěji k podpoře výkladu nového učiva učitelem, ale najdeme i takové, které slouží k případnému procvičování (především mluvnických jevů), ačkoliv předváděcí sešity tohoto charakteru se v českém jazyce neobjevují tak často jako v přípravách pro cizí jazyky. Tím, co jsem uvedl o rozšířených typech předváděcích sešitů z českého jazyka a literatury, nemyslím, že by šlo jen o mechanickou ilustraci toho, co učitel vykládá, ale jde o dynamické pomůcky, které mohou vhodně aktivizovat žáky ať už úkoly, které před ně staví nebo i zaznamenáním výsledků vlastní práce (často úvah a diskusí) na interaktivní tabuli. V neposlední řadě přináší do třídy prostřednictvím ukázek v audiovizuální formě „živé umění“ - texty recitované, zhudebněné, apod.

Z hlediska tradičního rozdělení výuky českého jazyka a literatury byly v rámci projektu zpracovány předváděcí sešity jak pro podporu výuky mluvnice a stylistiky, tak literatury.

Předváděcí sešity určené pro literární výchovu vycházejí převážně z formativního (výchovného) pojetí výuky tohoto předmětu a méně zdůrazňují jeho naukovou složku. Pojetí výuky literatury v rámci předmětu český jazyk a literatura je dlouhodobě diskutovanou otázkou: Čemu má sloužit? Jde při výuce převážně o zlepšení schopností žáků číst s porozuměním, o rozvoj jejich vztahu k literatuře a motivaci ke čtení „krásné literatury“, která je dnes bohužel na ústupu. Nebo jde o naukový charakter předmětu a žáci by si měli osvojit hlavně základní pojmy z literární teorie a literární historie, zapamatovat si jména klíčových autorů našeho kulturního okruhu a tituly jejich děl? Nechtěl bych podceňovat ani jeden z přístupů; momentálně se zdá, že výchova ke čtenářské gramotnosti má jednoznačně na vrch, ale ani znalost základních příběhů, které si vypráví naše civilizace, není nedůležitá. A proč všichni studenti maturují povinně z českého jazyka a literatury? V případě jazyka je odpověď nasnadě – měli by dokázat svou schopnost používat jazyk jako základní nástroj mezilidské komunikace a v neposlední řadě i základní předpoklad myšlení, vždyť řeč a myšlení k sobě neoddělitelně patří. Ale proč literatura? Tady jde, podle mého, o jakýsi „iniciační rituál“ (zkoušky dospělosti), kdy dospívající jedinec předvede, že zná „mýty naší kultury“, že rozumí předobrazům modelů chování a mimozákonných nebo dokonce nadzákonných norem, kterými se řídíme a které jsou ukládány do literárního dědictví tradovaného z generace na generaci. Tyto nové přístupy k předmětu, „on-line přípravy“ pro interaktivní tabule vytvořené v rámci projektu, zohledňují.

Předkládané předváděcí sešity v programu ActivStudio vztahující se k výuce literatury vycházejí především z formativního pojetí výuky a využívají možnosti formálního i obsahového

rozboru textů a inspirují k diskusím o přečteném. Vedou žáky, kteří budou s nimi pracovat, k aktivní práci s texty, ke srovnávání a hledání souvislostí mezi jednotlivými texty i mezi texty a světem, který nás obklopuje. V podstatě všechny předváděcí sešity vycházejí z textů poetických, v nenáhodném množství jde o texty v písňové formě, dokonce často zároveň zhudebněné a s touto jejich podobou a variantností forem se v jednotlivých úkolech obsažených v sešitech hodně pracuje. Tím dochází k vedlejšímu efektu seznámení se i s již zmíněnou literární teorií, ale poměrně nenásilnou formou a hlavně v kontextu konkrétních příkladů. V podstatě se žádný z předkládaných sešitů nevěnuje klasické literární historii a nenajdete mezi nimi žádný, který by byl pouze ilustrací výkladu o životě a díle spisovatelů zařazených do školní výuky. Moderní pojetí učení vycházející z interpretace textu zde zcela dominuje.

Poezie, navíc ve formě vázané, nebývá ve škole ve výuce nejčastěji zastoupena, především samotnými žáky nebývá nijak preferována ani vyhledávána, a to přestože čítanky a další používané učební texty tento žánr rozhodně nepomíjejí. Největší oblibu mezi čtenáři, a tudíž i školáky mají texty epické, hlavně prozaické a to často z okrajových oblastí literatury, hlavně literatury zábavné a literatury pro děti a mládež. (Za diskutabilní bychom mohli považovat zařazení těchto žánrů na „okraj“ literatury. Záleží na tom, jaké hledisko si zvolíme, pokud bychom měli vycházet z množství vydávaných titulů a čtených knih, nejen podle žebříčků prodejnosti, ale i čtenářských ohlasů, nejzastoupenějšími by se jevíly právě ty tzv. „okrajové“ žánry, zatímco knihy preferované kánony školní četby nepatří obvykle k bestsellerům. Pochopitelně i tato tvrzení mají výjimky potvrzující pravidlo. Kupříkladu evergreen českých čítanek, ač pro děti ne zcela vhodná kniha, se zároveň stal i vítězem ankety popularity knih, „Kniha mého srdce“ – jde pochopitelně o Babičku Boženy Němcové.) Populární literatura, potažmo všechny epické žánry jsou ovšem v nabízených předváděcích sešitech opominuty. Důraz na jiný typ literárních ukázek jde proti zmiňovanému trendu čtenářských preferencí a může být důsledkem pocitu absence poetických textů na veřejnosti a potřeby tento trend zvrátit. Je otázkou, zda je lepší, pokud školní praxe kopíruje obecné trendy, nebo se jim má vzepřít a snažit se o vlastní standardy a interpretace, respektive zda má úkol nebo dokonce povinnost udržovat hodnoty tradiční, nicméně opouštěné, zároveň se domnívám, že nepřekonané. V tomto ohledu zůstalo ještě poměrně mnoho prostoru pro případné další autory, kteří by se chtěli pustit do přípravy předváděcích sešitů sloužících k výuce literatury. Předpokládal bych, že budoucí tvůrci příprav pro interaktivní tabule by se měli zaměřit na větší žánrovou pestrost a vytvářet sešity s využitím ukázek i prozaických textů. Návrhem do diskuse je, nakolik by se měly objevovat přednostně tituly obsažené v kánonu literatury k společné části maturitní zkoušky a nakolik již jsou společné kánony opuštěny. Formální stránka sešitů je,

myslím, velice propracovaná a může sloužit jako vzor struktury dalších sešitů. Otázce pestrosti příprav se nechci podrobněji věnovat, ale setkal jsem se s dvěma přístupy. Jednak pestrost a překvapivost struktury sešitů a na druhé straně ustálená forma příprav – opakující se typy úkolů a někdy i grafická podoba stránek. Co je lepší? Jistota s nebezpečím stereotypu, nebo přitažlivost změny s nebezpečím určité chaotičnosti?

Pokud se podívám na výběr literárních titulů použitých v předváděcích sešitech, mohla tvůrce motivovat ještě jedna okolnost k preferenci poetických textů. V jejich případě se vzhledem k rozsahu takřka vždy dá pracovat s celým textem, zatímco v případě prozaických textů, a to i povídkového charakteru, by vždy nutně šlo jen o ukázky. Nemyslím, že by torzovitost textu v ukázkách v zásadě musela být na újmu kvalitě zpracovaných předváděcích sešitů. Naopak útržky provokují k domýšlení a interpretacím, jak o tom svědčí i již v projektu zpracované a předložené sešity. Mohu tedy jen konstatovat, že je škoda, že předkládané přípravy vykazují až přílišnou „monožánrovost“ a vstoupily jen na pole básnické. Do určité míry se opakují i formálně, tedy v používaných postupech k prezentaci jednotlivých textů. Zda to je výhodou či nedostatkem jsem již hodnotil a nedokázal jsem dojít žádného konkrétního závěru, přehled a hodnocení nejčastěji používaných postupů se pokusím vypsát v následující části textu.

Velmi často je využívána metoda „manipulace s částmi textu“. Text je na straně předváděcího sešitu přepsán po jednotlivých částech, nebo slovech a úkolem žáků je, pod vedením učitele, složit výchozí text nebo jeho vlastní variantu, což je poněkud reálnější a zároveň i kreativnější úkol. Představa, že by se při využití tohoto úkolu ve vyučovací hodině střídali jednotliví žáci u tabule, je poněkud „platonická“. Pravděpodobnější je, že samostatně (nejlépe v menších skupinách) budou žáci pracovat na papíře a později výsledky své práce předvedou na tabuli, případně učitel zaznamená jejich návrhy. Tato metoda je poměrně efektivní i efektní, ale není zcela původní, setkáme se s ní již v metodikách RWCT (Kritické myšlení), kde se pracuje s rozstříhanými texty tištěnými na papíře. Pokud jde ještě o oddělené jednotlivé verše či tematické celky je to funkční, opakované úkoly zaměřené na sestavení básnického textu z jednotlivých samostatných slov již tak jednoznačně hodnoceny být nemohou. Nedokážu též určit jaká frekvence využití toho úkolu ve třídě je nejvhodnější, častým opakováním se jistě brzy omrzí a může se stát i kontraproduktivní. Také bych chtěl poukázat na poměrně velkou časovou náročnost tohoto úkolu při jeho zařazení do hodiny. Sám o sobě není cílem, ale měl by být prostředkem, pomocí kterého se cílem stává nové uchopení a pochopení literárního textu, a tak by mu měl být věnován jen přiměřený prostor.

Zajímavé a dostatečně využívané v sešitech je použití metody postupného odkrývání textů ukrytých pod neprůhlednými tvary, případně využívání funkce „rolety“. Tento efekt použití jiných prezentačních programů než ActivStudia v takové míře neumožňuje, a to přesto, že ani on není nijak nový a podobným způsobem jsme pracovali již s foliemi na zpětných projektorech. Přesto si myslím, že z hlediska soustředěnosti na konkrétní část textu je nezastupitelný. Nepodceňoval bych ani moment napětí, který vyvolává každé ukrytí, třeba i textu.

Přínosné jsou náměty pro diskusi ve třídě, objevující se na jednotlivých stránkách posuzovaných sešitů, často připomínají neobvyklé souvislosti textů a představují výsledek dlouhodobé zkušenosti tvůrce s tímto způsobem práce ve třídě. Praktické náměty uložené do obsahu předváděcích sešitů jsou pro každého, kdo je bude používat, velice cenné.

Často využívanou možností, kterou program ActivStudio nabízí, je možnost vložení přímých odkazů na internetové stránky s interpretací zvolených textů. Možností, jak zpřítomnit „živé umění“ ve třídě při výuce literatury je sice řada, ale tento patří mezi nejjednodušší a výrazně zjednodušuje a urychluje učitelovu přípravu na výuku. Všechny prověřené odkazy na audiovizuální ukázky na webu každý učitel musí přivítat a rád využít. Přesto i tento jednoduchý prostředek má své úskalí. Pokud se po delším čase k těmto přípravám vracíte, může se stát, že odkaz není aktivní a řada ukázek je bohužel zablokována samotnými autory, nebo je na stránky umísťují ti, kteří k nim nemají autorská práva.

Z hlediska práce s obsahem jednotlivých literárních děl je velmi přínosná metoda konfrontace dvou odlišných textů, nicméně s vnitřním spojením. Toto je zároveň základem metodiky tvorby pracovních listů ke společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury ústní formou, podobné úkoly z pracovních sešitů v ActivStudiosu tak slouží jako velmi dobrá příprava žáků na tuto zkoušku. Řada úkolů z posuzovaných sešitů pak tyto principy ještě rozšiřuje o možnosti konfrontace jednoho tématu v různých souvislostech a hlavně v různých uměleckých žánrech (např. hudbě, filmu, výtvarném umění,...). Posun od vyjádření myšlenky slovem k obrazovému vyjádření je trendem současného veřejného prostoru (nejen umění, ale i publicistiky a dokonce čistě informativních projevů – forma piktogramů) a důležitým úkolem školy je reflektovat svým způsobem tuto skutečnost. Neříkám, přizpůsobit se jí, ale reagovat na ni. Možnosti propojení a přesahů či konfrontace slova s obrazem předváděcí sešity z literatury v dostatečné míře využívají a právě výukové programy interaktivního charakteru umožňují v maximální míře přivést tyto postupy do vyučovací hodiny.

Variantou předchozích metod je konfrontace dvou verzí textu (případně textu a jeho parodie či jiné žánrové varianty, konkrétní příklad z jednoho sešitu, viz Kytice K. J. Erbena a J. Suchého), která je ideálním prostředkem k nenásilnému poučení o formě, respektive o žánrových hranicích a proměnách. Prostředky ActivStudia umožňují prolnutí textů nebo dokonce jejich překrytí a postupné odkrývání v jakýchkoliv částech prostřednictvím nástroje „guma“. Objevují se tak netušené paralely a souvislosti jednotlivých textů.

Předváděcí sešity určené pro podporu výuky mluvnice jsou tematicky velice rozmanité a nabízejí přípravy jak pro hodiny obecné jazykovědy, tak praktického procvičování jednotlivých mluvnických jevů. Ve srovnání s literárními tématy (kde se monotematicky uplatnila z hlediska literární historie pouze česká moderní poezie a výjimkou jsou pouze dva sešity věnované villonské baladě a lidové baladě) jsou náměty dalších sešitů věnovaných českému jazyku pestřejší. Zastoupené jsou především skladba (rozhodně nejčastěji, souvisí to nějak s náročností školní výuky této části jazyka?), ve větší míře i tvarosloví, stylistika, obecná jazykověda, hláskosloví. Menší pozornost byla věnována významu a tvoření slov a též pravopisu. Forma předváděcích sešitů ActivInspire zřejmě není příliš vhodná pro vytváření výukových materiálů k procvičování pravopisných jevů, nebo menší zastoupení tohoto tématu je způsobeno určením vytvořených materiálů pro podporu výuky na středních školách převážně gymnaziálního typu, kde se předpokládá, že žáci již zvládli pravopisnou normu a těžiště výuky se přesouvá jinam, právě třeba k hojně zastoupené syntaxi.

Na rozdíl od literatury je mluvnice jednoznačněji vnímána jako naukový předmět a tomu odpovídá i charakter úkolů v jednotlivých předváděcích sešitech a jejich celková koncepce. Mluvnice má výrazně normativní charakter, a proto se objevují na začátku sešitů výkladové stránky, které pouze předkládají definice (byť interaktivní formou s postupným doplňováním informací), a na dalších stranách jsou střídány jednotlivými příklady typických jevů a nakonec prostorem pro procvičování jednotlivých jevů za aktivní spoluúčasti žáků a využívání nástrojů, které program nabízí. Podnětů pro diskusi a zaujímání hodnotících postojů zde výrazně ubývá oproti sešitům zpracovaným pro výuku literatury. Zato se objevuje rozmanitější využívání jednotlivých prostředků programu ActivInspire a kreativita vytvářených sešitů se přesouvá částečně právě do zmiňované formy.

Jedním z nejčastěji řešených úkolů při vytváření předváděcích sešitů z českého jazyka je zajištění kontroly správného řešení úloh na stránce a obecně zajištění zpětné vazby žákům, kteří se podle programu učí. Oblíbený a hojně využívaný způsob, který toto zajišťuje je přetažení slov

pomocí šipky - kurzoru a jejich umístění do připravených ploch, případně řádků či obrázků s označením různých možných řešení. Jednotlivé stránky, na nichž je tento princip použit, se pochopitelně liší podle kritérií výběru, ale i způsobu zpracování. Z hlediska tvůrce komplikovanější forma, která ale nevyžaduje umístit dodatečný komentář a vzor řešení do poznámek, využívá možnosti použít funkci „akce“ tak, aby špatně umístěná slova na přiřazeném místě „nedržela“ a vrátila se do původní polohy, teprve po přetažení na správné místo je bezchybný výběr potvrzen tím, že slovo (pojem) zůstane v nové pozici na obrazovce, respektive ploše interaktivní tabule. Tato metoda je frekventovaná a je často užívána v těch částech sešitů, kde se procvičuje (např. druhy zájmen, rozdělení slovanských jazyků, předmět - procvičování apod.).

Další často využívanou formou, kterou najdeme především na stránkách s procvičováním jednotlivých jevů je využití prostředku ActivInspiru „akce“ k tomu, aby se skrytý text objevil teprve poté, co je na něj kliknuto šipkou - kurzorem. Tímto způsobem se opět řeší zpětná vazba při kontrole správnosti řešení např. doplněných slov (nebo celých vět) do textu, v tomto případě to mohou být slova jak předem připravená, tak vepsaná nástrojem „pero“. Stejným způsobem se objevují i postupně doplňované informace v zadání úkolů. Využití této metody je tedy poměrně velmi široké a neomezuje se jen na popsané příklady.

Jednou z nejefektivnějších forem využívaných pro kontrolu správnosti řešení při tvorbě předváděcích sešitů je přetažení pojmu, ke kterému se přiřazuje správné řešení, na plochu v jiné barvě. Správné řešení je spojeno s původním pojmem a pohybují se po ploše pouze společně, ale je zapsáno barvou původního podkladu, a tak je čitelné až na novém podkladu po změně podkladové barvy. Tato forma kontroly úkolů je optimální při jejich ústním řešení, kdy se výsledky nezapisují, pouze je žák řekne a následně si výše popsaným způsobem svou odpověď může zkontrolovat. (Jako příklad poslouží sešit ze slovtvorby, kdy je slovo spojené s označením postupu svého vytvoření, též je tato metoda využita v sešitu o hláskosloví.)

Na některých stránkách také můžeme najít „objekty akce“ – většinou v podobě obrázků, šipek či jiných grafických symbolů, které uživatele sešitu přenesou na stránku se správným řešením. Toto řešení se využívá v případě, že není třeba kontrolovat jednotlivé kroky či dílčí části úkolu, ale celou stránku najednou (např. po přiřazení správných pojmů k sobě, nebo třeba po doplnění celého korekturního cvičení).

Doplňování definic na úvodních výkladových stránkách bývá ozvláštněno v některých případech použitím objektů, které znění definic (resp. správná řešení) zakrývají a zpod obrázku

nebo jiného tvaru je můžete „vytáhnout“ pomocí kurzoru – nástroje šipky. Obsah definice se pak obvykle připojí k definovanému pojmu (např. v sešitech věnovaných stylistice respektive jednotlivým slohovým postupům). Druhým případem užití tohoto postupu je shromáždění slov – materiálu, který mají žáci využít při práci s doplňovacím cvičením. Ne vždy funguje tento postup korektně a daří se slova po jednom „vytahovat“, stává se, že vytáhnete několik spojených slov dohromady, nebo nemůžete poslední slova pod objektem, který je kryje, „poslepu nalézt“. Těmto komplikacím se dá předejít pokud „vytahovaná“ slova napojíte na menší objekty, které přesahují hranice objektu, který je ukrývá. Pak lze snadno „vytahovat“ postupně jednotlivé objekty s připojeným obsahem bez nebezpečí nežádoucího spojení nebo nenalezení. Variantou je ukrýt hledaná slova mimo zobrazovanou plochu a opět nechat přesahovat část podkladu viditelně, ale s tímto řešením jsem se setkal skutečně jen ojediněle, ačkoliv si myslím, že není špatné.

V případě hodnocení nepříliš častých předváděcích sešitů zaměřených na procvičování pravopisu (zde konkrétně psaní velkých písmen) bych rád zmínil, že se objevuje varianta klasického doplňovacího cvičení uzpůsobená pro interaktivní tabuli. Nástroj – pero umožňuje snadno dopisovat jednotlivá písmena, koncovky či slova na vynechaná místa v textu. Kontrola správného řešení proběhne snadněji než při použití papíru, některým z výše popsanych způsobů. Za zamyšlení stojí efektivita tohoto způsobu výuky v případě, že se žáci střídají u tabule a dopisují chybějící jevy do textu. Příliš mnoho se jich aktivně nezapojí, než na každého dojde řada je po většinu času pouze pasivním divákem. Metoda byla pochopitelně využívána již v době existence pouze klasických „černých“ tabulí, a tam byla její efektivita ve srovnání s interaktivní tabulí ještě daleko nižší a hlavně kladla nesrovnatelně vyšší nároky na přípravu tabule učitelem, kdy každé cvičení tohoto typu se dalo použít pouze jednou a dopředu muselo být na tabuli opsáno.

Při převodu používaných typů jazykových cvičení do programu ActivInspire se mi nejefektivnějšími jeví varianty úloh procvičujících skladbu. Možná i toto je důvod, proč v předváděcích sešitech vytvořených v rámci projektu toto téma v části věnované českému jazyku převažovalo. Vzhledem k tomu, že lze snadno přesouvat jednotlivá slova na ploše interaktivní tabule, nabízí se zde možnost sestavovat věty z nabídnutých slov podle předem připravených větných vzorců. Snadno dojde k obnovení výchozí pozice slov a může začít plnění úkolu v další variantě. Nejen syntaktické, ale i všeobecné jazykové rozborů jsou učivem, jehož zpracování tímto způsobem je vděčné. Použití nástroje pera umožňuje zakreslovat grafickou podobu věty nebo souvětí a dokonce v některých sešitech byly použity již předpřipravené grafické prostředky umožňující jen jejich umístění nad větu a znázornění hledaných větných vztahů mezi jednotlivými

větnými členy. Snadnost oprav a opakovaného použití je i zde velkou výhodou interaktivní tabule a programů, které jsou pro ni připraveny.

Poslední zajímavou technikou, se kterou jsem se setkal v předkládaných předváděcích sešitech, je metoda původně označená jako „mind map“, nebo též „myšlenková mapa“. (Využita byla velmi příhodně u sešitu seznamujícího se slohovým útvarem úvahy a připravujícího studenty na napsání úvahy na jedno konkrétní téma. Možnosti využití tohoto postupu jsou však mnohem širší.) Opět jde o již známou (tedy nepůvodní) metodu, ale její využití na interaktivní tabuli rozvíjí dosavadní možnosti a dává jim nový rozměr. Metoda spočívá v graficky přehledném uspořádání myšlenek souvisejících s jedním „zdrojovým tématem“. Hlavní téma je napsáno uprostřed stránky a kolem něj doplňujeme související pojmy, které s ním i mezi sebou navzájem propojujeme čarami, a tak vzniká ona myšlenková mapa – vlastně spíše „sít“. Nové pojmy, které doplňujeme, se objeví například použitím další známé metody, a totiž „brainstormingu“. Rozšíření možností myšlenkové mapy při použití na interaktivní tabuli spočívá v případném předpřipravení grafické struktury, do které jen doplňujeme pojmy, nebo můžeme již i některé pojmy dopředu připravit a v hodině je jen vhodně řadíme a propojujeme. V tomto případě je lepší volit formu jejich „ukrytí“ (viz předchozí metody) a postupného vyjímání pomocí nástroje kurzor čili šipka. Opravy, vracení se ke starším variantám, možnosti uchování řešení, atd. opět zvyhodňují interaktivní tabuli oproti klasické při využití stejné metody.

Závěrem mohu konstatovat, že všechny předváděcí sešity vytvořené v rámci projektu k podpoře výuky českého jazyka a literatury jsou kvalitní a mnohé z nich přinášejí i řadu metodických podnětů a inovací, ostatní často pracují s metodami již známými, ale využitím na interaktivní tabuli dochází k rozšíření jejich možností. Přestože nebyly při tvorbě zdaleka využity všechny nástroje, které nabízí software ActivStudio a ActivInspire, jsou sešity pestré a neopakují stereotypně stále stejné postupy. Ne všechny postupy se hodí pro zpracování každého tématu a i toto bylo zohledněno. V žádném případě nejsou nástroje používány samoučelně a pouze na efekt, propojení formy a obsahu všude funguje. Školní praxe postupně ukazuje, jaké výhody představují interaktivní tabule a programy podporující jejich použití oproti klasickým „černým“ tabulím a křídě.

2. Metodická část - PaedDr. Renáta Slobodová

2.1 INTERAKTIVNÍ VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ

Využití interaktivních tabulí si našlo **ve výuce cizích jazyků** své pevné místo. Je to naprosto logické, protože nabízí využití nesčetných vizuálních materiálů, které umožňují uplatnění zásady názornosti. Jako učitelé víme, že člověk získává přibližně 80% informací zrakem, sluchem získává pouhých cca 12% informací! Navíc samotné zapojení studenta do získávání nových anebo procvičování starších znalostí efektivitu výukového procesu zvyšuje ještě víc.

Samozřejmě, že po prvotním okouzlení možnostmi, které interaktivní tabule nabízejí, si musíme uvědomit několik naprosto praktických záležitostí, se kterými se před zahájením výuky anebo v jejím průběhu setkáváme anebo teprve setkáme.

O co jde?

- Technické zázemí a prostorové podmínky
- Příprava materiálů do výuky
- Využití připravených materiálů v hodinách

2.1.1 TECHNICKÉ ZÁZEMÍ A PROSTOROVÉ PODMÍNKY

Než spustíme připravený program v hodině, je dobré vědět, jestli v dané třídě veškeré technické vybavení funguje tak, jak očekáváme. Vyhne se tím nepříjemným situacím.

Je nutné si uvědomit, že interaktivní tabule je v první řadě zařízení technického charakteru, a proto vyžaduje dodržení určitých parametrů při své instalaci. Jde například o přiměřeně výkonný počítač, připojení k internetu, propojení s projektorem, zabezpečení kabeláže tak, aby neohrozilo bezpečnost žáků při jejich pohybu ve třídě, atd. Protože učitelé cizích jazyků většinou nejsou odborníky v oblasti technických parametrů a instalací počítačového hardware, software a přídatných zařízení, je nutné tyto věci konzultovat s kolegou zodpovědným za správu počítačové sítě a počítačových zařízení ve škole.

Dalším důležitým předpokladem pro efektivní využití tabulí ve výuce je jejich správné umístění ve třídě. Protože jsou instalovány do tříd, ve kterých se léta využívají tabule klasické, většinou jsou instalovány vedle nich. Někdy jsou vedle tmavé tabule, na které se píše křídou. Je zde vysoká prašnost, kterou lze částečně omezit správnou údržbou klasické tabule. Jestliže je interaktivní tabule vedle tabule bílé, popisovací, mohlo by se stát, že žáci anebo i kolegové si spletou tabuli popisovací s interaktivní a začnou psát na interaktivní tabuli

lihovým popisovačem – není potřeba podléhat panice, jestli se to stane, existují speciální čisticí prostředky, které fixu z plochy tabule odstraní. Tabuli ovšem čistíme – je-li to nutné – pouze když je vypnutá ze sítě. Samozřejmě, že je lepší a jednodušší těmto situacím předcházet – stačí napsat k tabuli upozornění. Je dobré myslet ještě na jednu věc: při úklidu se stalo, že paní uklízečka, která běžně otírala vlhkou utěrkou bílou popisovací tabuli, chtěla totéž udělat i s její novou sousedkou, interaktivní tabulí. Nemělo by se to stát, lze tomu opět předejít stručným písemným upozorněním.

Instalace interaktivních tabulí dnes většinou provádějí specializované firmy, ovšem respektují přitom naše požadavky. Proto bychom neměli zapomenout na výšku instalace tabule, na dopad světla z oken a také možnost zastínění oken. Ukázalo se, že je důležité myslet na vhodné umístění počítače tak, aby jej učitel mohl pohodlně ovládat a přitom sledovat práci žáků ve třídě i dění u tabule. U tabulí s přední projekcí je potřeba myslet také na umístění projektoru a dodržení zásad bezpečnosti tak, abychom předešli pravděpodobnosti zranění žáků i poškození projektoru.

2.1.2 PŘÍPRAVA MATERIÁLŮ DO VÝUKY

Interaktivní tabule lze ve výuce využít různými způsoby – promítat prezentace, video z DVD, fotografie atd. Přirozeně, že nejefektivněji ji využijeme v případě, že pracujeme s programy využívajícími software na to určený.

Dnes je už na internetu poměrně široká nabídka programů pro využití na interaktivních tabulích. Abychom se k nim dostali, je potřeba se na stránkách zaregistrovat jako uživatelé a pak nám už nic nebrání v stahování a využití programků.

Velmi často se setkáváme se situací, že prográmek, který jsme si našli, sice odpovídá tématu, které hledáme, ale některé stránky bychom si představovali jinak, anebo je vůbec nepotřebujeme, případně nám něco v prográmku chybí. Zde doporučujeme velmi jednoduchý postup: Vyznačit si stránky, které se nám budou hodit a použít jen ty a v případě, že nám něco chybí, vytvořit si několik stránek podle svých představ a pak už jen kombinovat. Takto vytvořené programky můžeme navíc kombinovat s obrázky, fotografiemi, krátkými video nahrávkami, které jsou dostupné na internetu, ale v prográmcích nemohly být použity z pochopitelných důvodů ochrany autorských práv.

Na stránkách Gymnázia Dr. J. Pekaře **Učitel Online** je orientace při vyhledávání velmi snadná, podle předmětů. Co se týče výuky cizích jazyků, **stránky nabízí programky k výuce anglického, německého a španělského jazyka**. Každý prográmek je navíc uveden stručnou anotací a pro které ročníky studentů je určen.

Co se týče vytváření vlastních programků na interaktivní tabuli, je potřeba se nejdřív seznámit „s prostředím“ software ActivInspire, ve kterém programek vytváříme a potom začít s vlastní tvorbou. Investovaný čas a úsilí se vrátí v podobě materiálů, které lze používat opakovaně, případně si je jen minimálně přizpůsobit.

2.1.3 VYUŽITÍ PROGRAMŮ VE VÝUCE

Programy lze využít v jakékoli fázi vyučovací hodiny – v motivační, výkladové, při shrnutí učiva – a také v jakémkoli typu vyučovací hodiny. Na programu lze také postavit celou vyučovací hodinu. Záleží pouze na přístupu a tvořivosti učitele, jak a kdy programy využít. Informace o časové dotaci, potřebné k zvládnutí programu, kterou lze najít na úvodní stránce, je informací přibližnou, uživatelé programů si jejich využití mohou samozřejmě přizpůsobit svým požadavkům.

Dříve než se detailněji zaměříme na typy programků a možnosti jejich využití, je dobré si uvědomit jaké výhody, případně i nevýhody interaktivní výuka přináší.

VÝHODY

- ✓ *Ušetřený čas* ve výuce je jednoznačně nejmarkantnější výhodou. Odpadá práce s přípravou, rozdáváním a instalací obrázků ve třídě, což ocení především kolegové v nižších ročnících. I předem připravené texty nám ušetří hodně času.
- ✓ *Zapojení studentů do procesu získávání znalostí*, které je kýženým cílem interaktivní výuky
- ✓ *Pestrá nabídka možností vizualizací* – počínaje statickými obrázky, grafy, mapami, fotografiemi, flashovými animacemi až po videa – zdroje, které můžeme využít díky internetovému připojení
- ✓ *Propojení zrakového, sluchového i hmatového vnímání* při výuce zefektivňuje proces osvojování si znalostí

NEVÝHODY

- ✓ *Poměrně dlouhá fáze přípravy hodiny* – s touto skutečností se určitě potkal každý, kdo si připravoval programky k využití na interaktivní tabuli. Na druhou stranu je potřeba říci, že čím zkušenější je autor, tím kratší je doba přípravy. Navíc, webové stránky dnes nabízí spousty programků k využití ve výuce.
- ✓ *Pasivita žáků* – je to paradox, ale je to tak. Ve snaze mít programek co nejpropracovanější, nakonec dosáhneme přesně opačného efektu – žáci sedí jako

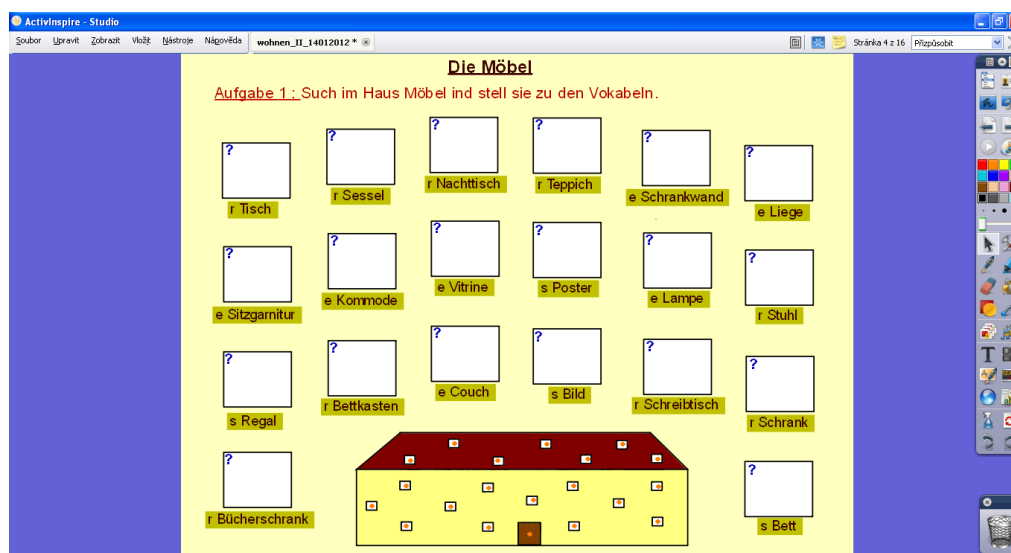
v kině a sledují, „co všechno ta tabule umí“. Předejít tomuto nežádoucímu efektu lze při přípravě samotné vyučovací hodiny i programu, kdy je potřebné v každém případě myslet na zapojení studentů. Úloha učitele ve vedení hodiny je rovněž nezastupitelná – on určuje, do jaké míry budou žáci aktivní.

- ✓ *Méně příležitostí k procvičování psaní* – tím, že máme texty předem připravené a většinou je jen doplňujeme, žáci méně píší. Opisování z tabule asi také není příliš tvořivou činností. Je opět na učiteli, jakým způsobem a do jaké míry bude tuto dovednost ve výuce procvičovat.

2.2 PROCVIČOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

Slovní zásoba je základem výuky cizích jazyků. Interaktivní tabule nabízí nesčetné možnosti procvičování. Je důležité, aby učitel znal svoje žáky, věděl, „co na ně platí“ a aby zároveň dosáhl stanoveného cíle v reálném úseku vyučovací hodiny. Programy na stránkách **Učitel Online** nabízí širokou variantu tematických okruhů i způsobů procvičování slovní zásoby.

Nápadité metody nabízí programky pro německý jazyk, téma Wohnen (Bydlení). Je určen studentům na úrovni A1 – A2.

(Německý jazyk – Mgr. Dana Jágrová: Wohnen II)

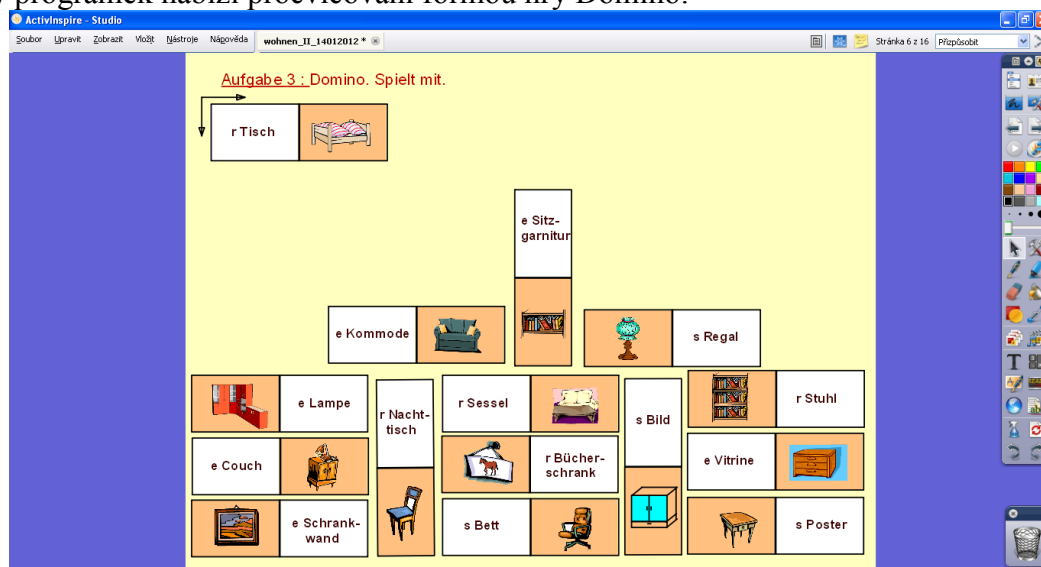
Poznámky ke stránce poskytují podrobné instrukce jak se stránkou pracovat:

1. *Žáci vytahují z obrázku domu části nábytku (pod oranžovou odrážkou) a přiřazují je do bílých rámečků k německým slovíčkům. Je třeba jedním tahem vysunout obrázek a přiřadit, při přerušení pohybu se vrátí na původní místo. Při správném zařazení se ozve zapískání.*

2. Gumou pod německým slovíčkem odkryt český překlad.
3. Přečíst ještě jednou německá slovíčka.
4. Kliknutím na otazníky v rámečku skryt německá slovíčka a opakovat slovní zásobu podle českých překladů a obrázků. (Německý jazyk – Mgr. Dana Jágrová: Wohnen II)

Systém kontejnerů v programu nedovolí dělat chyby, nesprávně zařazována slovíčka se vrací zpět.

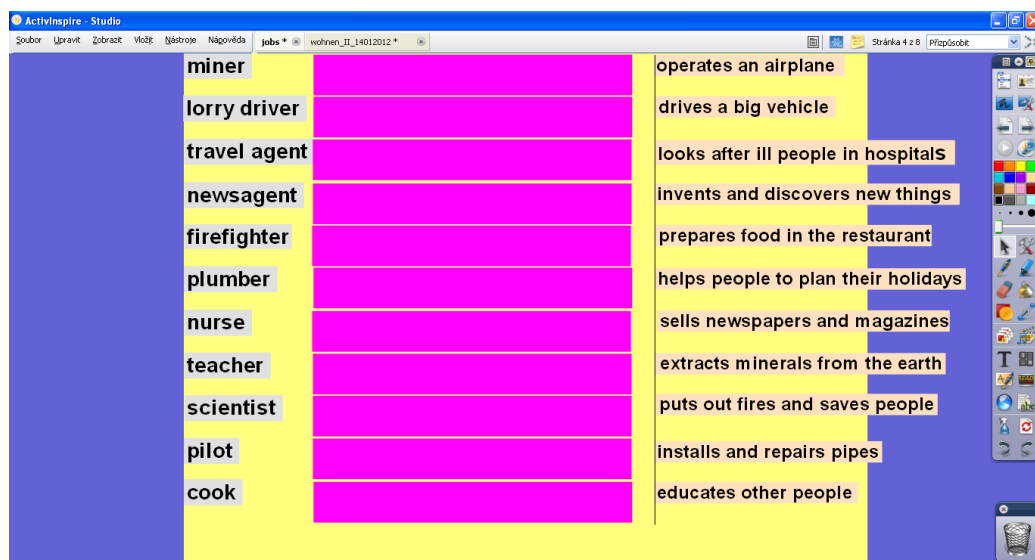
Stejný prográmek nabízí procvičování formou hry Domino:

(Německý jazyk – Mgr. Dana Jágrová: Wohnen II)

Dalšími oblíbenými hravými formami procvičování slovíček jsou různé doplňovačky anebo pexeso, které jsou také součástí mnoha programů.

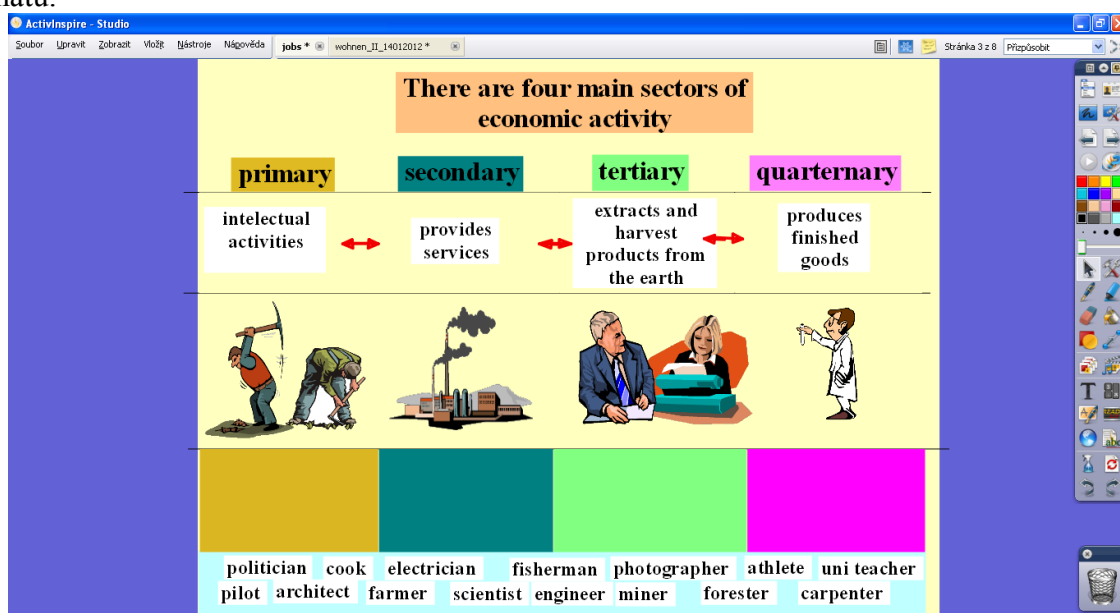
Jiný typ procvičování nabízí programky, ve kterých se využívá metoda vysvětlení významu slovíčka (na principu výkladového slovníku):

(Anglický jazyk – Mgr. Petr Vyšohlíd: Jobs)

Je ideální (přímo se i nabízí), když je slovní zásoba využívána v širším kontextu daného tématu.

(Anglický jazyk – Mgr. Petr Vyšohlíd: Jobs)

Pokyny v prohlížeči poznámek přesně určují, jak se stránkou zacházet:

Student přesouvá charakteristiky jednotlivých sektorů (bíla pole) do odpovídajících sloupců.

Student přesouvá názvy povolání s bledě modrého pole do barevných polí příslušných sektorů.

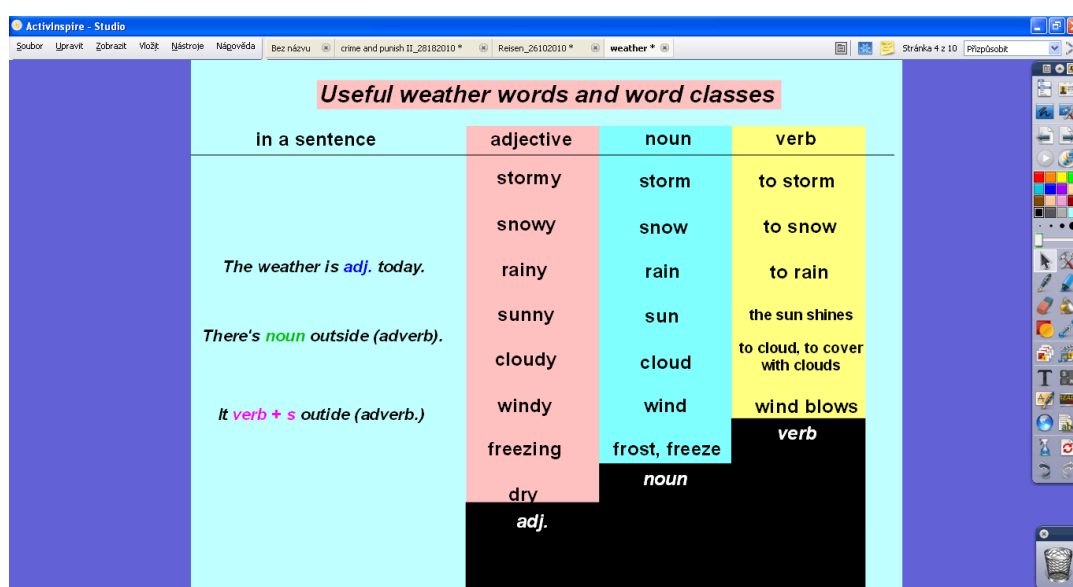
K procvičování slovní zásoby patří i ověření znalostí studentů a jejich testování.

Autoři programků pamatovali i na tuto skutečnost a nabízí možnosti testování přímo při práci s tabulí anebo i písemně, formou individuální práce. Příklady lze nalézt téměř v každém programku věnovaném slovní zásobě.

2.3 KONVERZAČNÍ TÉMATA

Postupné budování slovní zásoby vytváří předpoklady pro její uplatnění v konverzačních tématech. Zde je její využití přirozenější a studenti mají možnosti ověřit si úroveň svých znalostí.

Za všechny uvádíme jeden příklad:

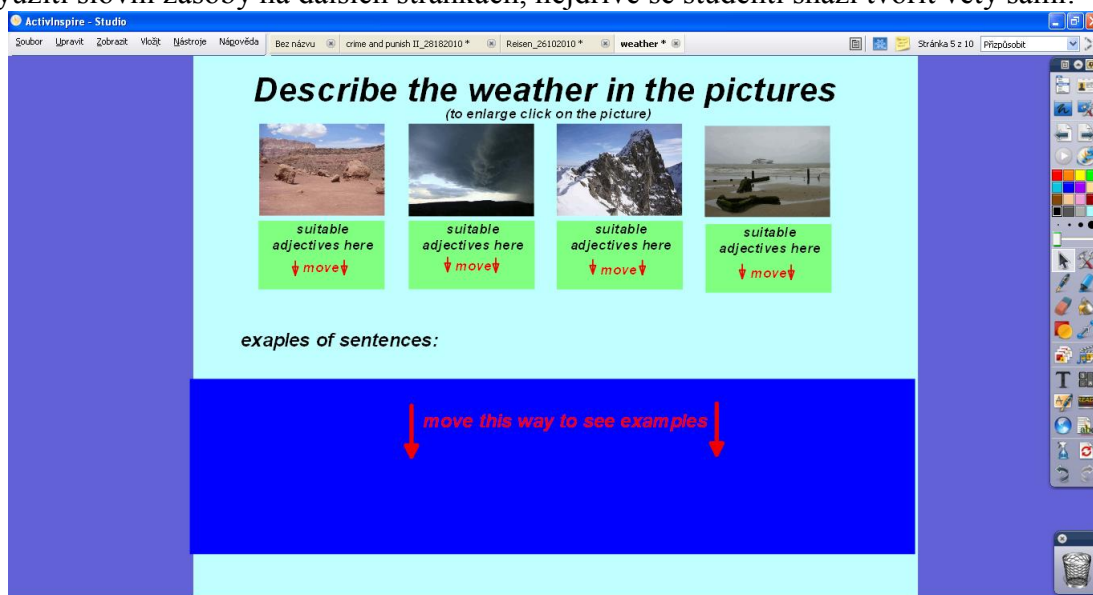

The screenshot shows a software interface titled "ActivInspire - Studio" with a menu bar (Soubor, Upravit, Zobrazit, Vložit, Nástroje, Náhověda) and several open tabs. The main content area displays a table titled "Useful weather words and word classes". The table has four columns: "in a sentence", "adjective", "noun", and "verb". The "in a sentence" column contains three example sentences with words highlighted in different colors (blue for adjective, green for noun, pink for verb). The "adjective" column lists words like stormy, snowy, rainy, sunny, cloudy, windy, freezing, and dry. The "noun" column lists storm, snow, rain, sun, cloud, wind, and frost, freeze. The "verb" column lists to storm, to snow, to rain, the sun shines, to cloud, to cover with clouds, and wind blows. The table is set against a light blue background with a dark blue border.

in a sentence	adjective	noun	verb
The weather is adj. today.	stormy	storm	to storm
There's noun outside (adverb).	snowy	snow	to snow
	rainy	rain	to rain
	sunny	sun	the sun shines
	cloudy	cloud	to cloud, to cover with clouds
It verb + s outside (adverb.)	windy	wind	wind blows
	freezing	frost, freeze	verb
	dry	noun	
	adj.		

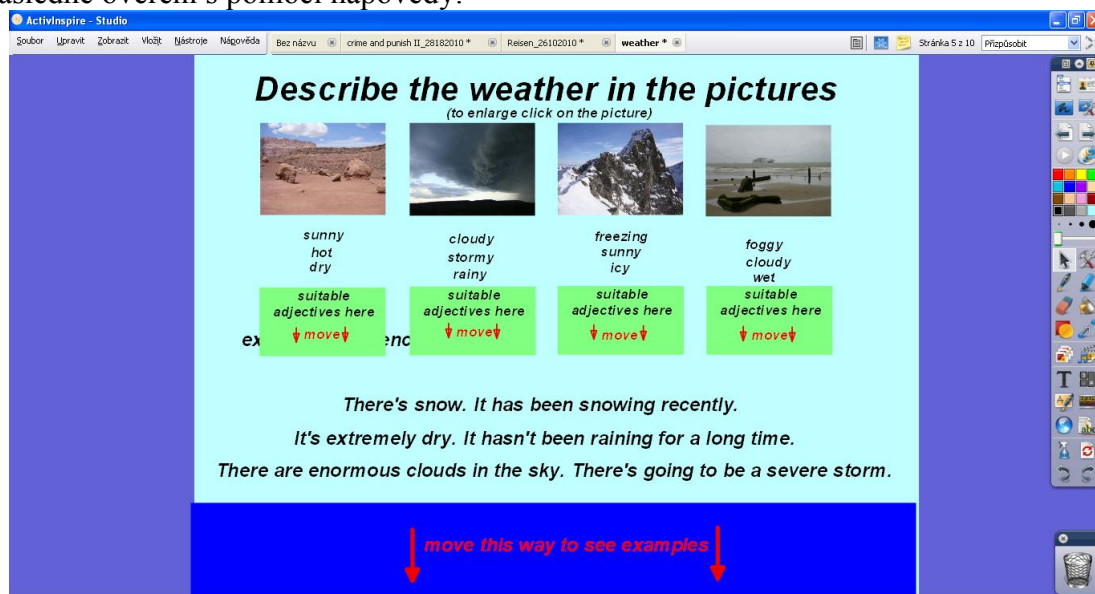
(Anglický jazyk – Mgr. Květoslava Vyšehradová: Weather)

A využití slovní zásoby na dalších stránkách, nejdříve se studenti snaží tvořit věty sami:

The screenshot shows a software interface titled "ActivInspire - Studio" with a menu bar (Soubor, Upravit, Zobrazit, Vložit, Nástroje, Náhověda) and several open tabs. The main content area displays a slide titled "Describe the weather in the pictures" with the instruction "(to enlarge click on the picture)". Below the title are four small images of different weather scenes: a desert, a storm, a snowy mountain, and a beach. Each image has a green box below it with the text "suitable adjectives here" and a red arrow pointing down with the word "move". Below the images is a section titled "examples of sentences:" followed by a large blue rectangular area. At the bottom of the blue area, there is a red arrow pointing down with the text "move this way to see examples".

A následně ověření s pomocí nápovědy:

(Anglický jazyk – Mgr. Květoslava Vyšehradská: Weather)

Důležitou součástí výuky slovní zásoby je správná výslovnost, které je také věnována pozornost v několika programech.

2.4 REÁLIE

Výuka reálií je poměrně náročná, protože se zde prolíná výuka cizího jazyka s informacemi geografického, historického i společensko-vědního charakteru. Vtáhnout studenty do procesu získávání nových poznatků a následně jejich osvojení je proto efektivnější variantou než pouze na ně „nahrnout“ informace, které se mají naučit.

Opět uvádíme několik příkladů:

Při seznamování se studentů s historií britské ústavy je klasická výkladová stránka nekompletní - vyžaduje doplnění, na kterém pracují studenti sami. Indikátorem správnosti jsou tzv. „kontejnery“ – když slovo na dané místo nepatří, vrací se zpět:

ActivInspire - Studio

Bez názvu * Americal_literature31012012 * Writing a review26022012 * British_constitution_30102011 * Stránka 9 z 16 Připůsobit

Here are some more facts about Magna Carta.

To get it complete, put the nouns to the right places in the text.

King John was unpopular because of his . He took from his nobles, merchands and . But he wanted more than was a . What's more, he wanted to fight for him against Normandy. They refused, joined with angry and forced the king to sign a to ensure that he didn't overstep his rights.

greed nobles towns
merchands custom money document

Back to the final revision

ActivInspire - Studio

Bez názvu * Americal_literature31012012 * Writing a review26022012 * British_constitution_30102011 * Stránka 9 z 16 Připůsobit

Here are some more facts about Magna Carta.

To get it complete, put the nouns to the right places in the text.

King John was unpopular because of his **greed**. He took **money** from his nobles, merchands and **towns**. But he wanted more than was a **custom**. What's more, he wanted **nobles** to fight for him against Normandy. They refused, joined with angry **merchands** and forced the king to sign a **document** to ensure that he didn't overstep his rights.

Back to the final revision

(Anglický jazyk – PaedDr. Renáta Slobodová: British Constitution)

Velmi efektivním způsobem výuky reálií je práce s fotografiemi daných míst. Jeden příklad za všechny:

ActivInspire - Studio

Bez názvu * Prag * Stránka 9 z 17 Připůsobit

Kennst du den Königsweg?

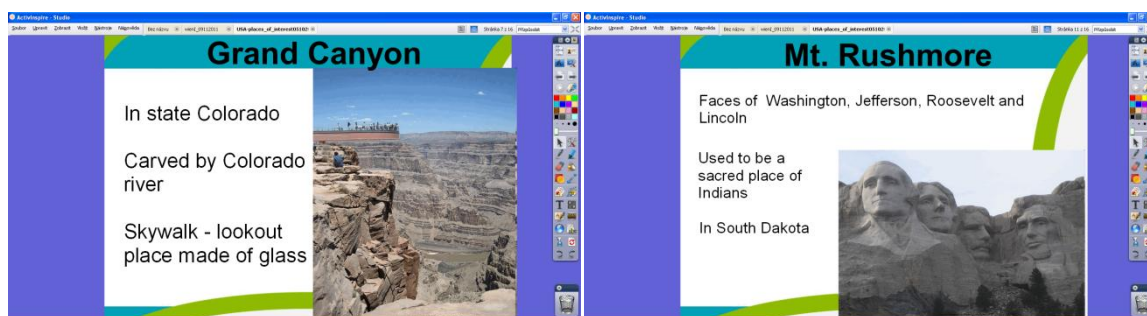
Wie heißen die bekannten Sehenswürdigkeiten?

St. Veitsdom
Jan-Hus-Denkmal
Nikolaus-kirche
Pulverturm
Altstädter Ring
Karlsbrücke
Prager Burg

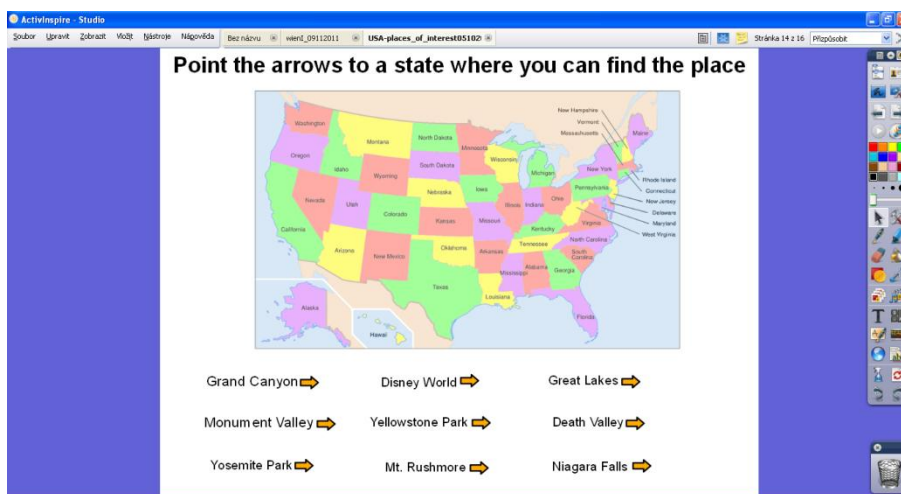

(Německý jazyk – Mgr. Kamil Navrátil: Prag)

Jednou z dalších možností je uvedení určitých informací výkladovou formou a jejich následným shrnutím a zopakováním v závěru:

Po uvedení několika dalších míst následuje shrnutí – zde už mají slovo studenti:

(Anglický jazyk – Mgr. Jakub Matějů: USA, places of interest)

Účinným způsobem lze při procvičování reálií využít hlasovací zařízení, pomocí kterého jednoduše a rychle zjistíme úroveň znalostí našich studentů. Tímto způsobem lze využít některé programky pro výuku španělského jazyka:

(Španělský jazyk – Bc. Petra Lusková: Venezuela)

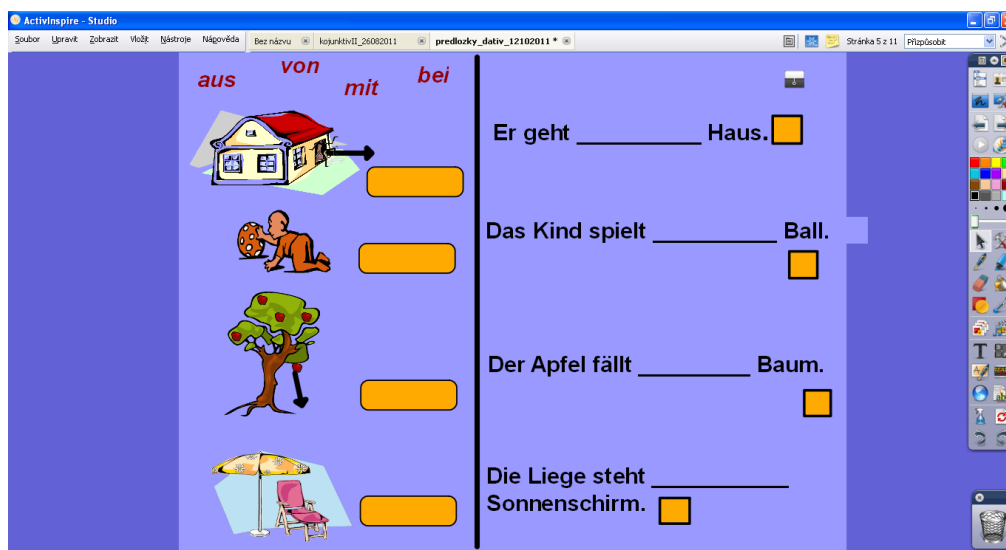
2.5 GRAMATIKA

Při výuce gramatiky je zvláště důležité dbát na srozumitelný výklad nového učiva. Interaktivní tabule nabízí možnost přípravy výkladových stránek přesně odpovídajících schopnostem žáků a požadavkům učitele. Je nutné, aby byly nové informace na ploše stránky uspořádány přehledně. Je důležité stránku „nezahltit“ – platí zde zásada „méně je více“. Barevné členění podporuje přehlednost, usnadňuje orientaci a zdůrazňuje nejdůležitější údaje.

(Německý jazyk - Mgr. Kamil Navrátil: Konjunktiv)

Ve výuce gramatiky je důležité neustálé upevňování a procvičování učiva. Programky nabízí nesčetné příklady. Za všechny uvádíme jeden:

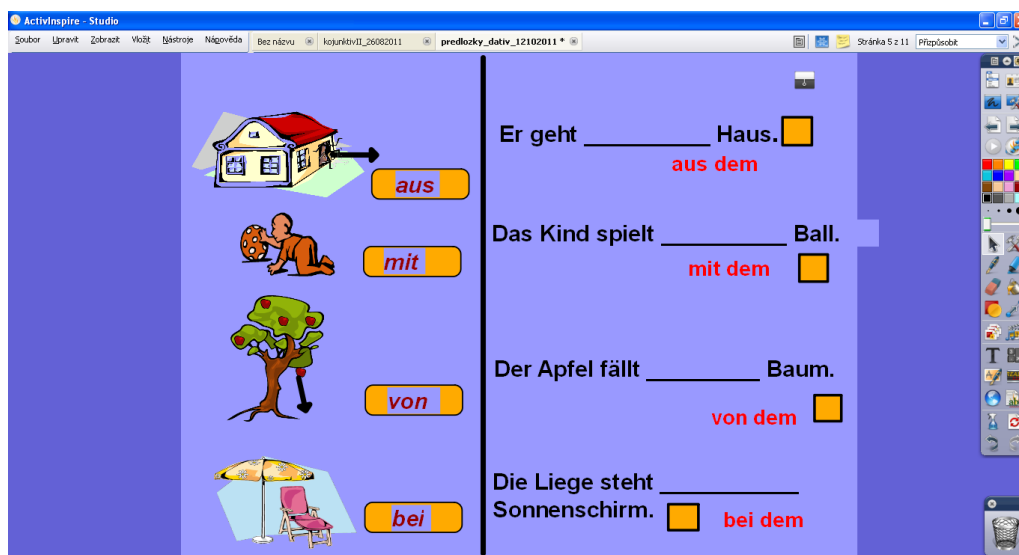
Studenti jsou vyzváni k řešení úkolů: Poznámkový aparát nabízí způsob práce se stránkou:

Zatáhneme clonu do poloviny stránky.

1. žáci přiřazují správně předložku.

2. Mají okomentovat obrázek - buď s pomocí druhé poloviny stránky, kde pouze doplní do věty předložku a správný tvar členu nebo větu vytvoří sami.

Správné řešení se objeví po kliknutí na žlutý čtvereček.

(Německý jazyk – Mgr. Lenka Meszárosová: Předložky se třetím pádem)

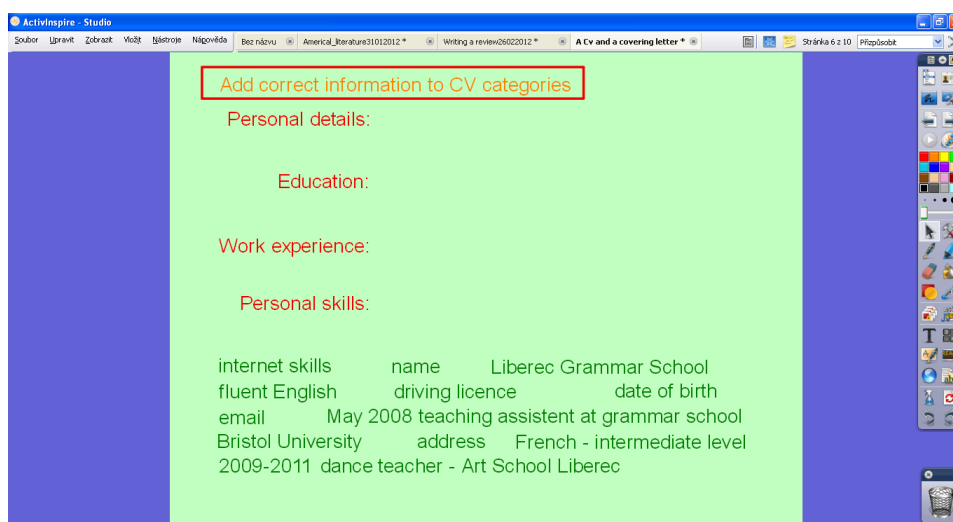
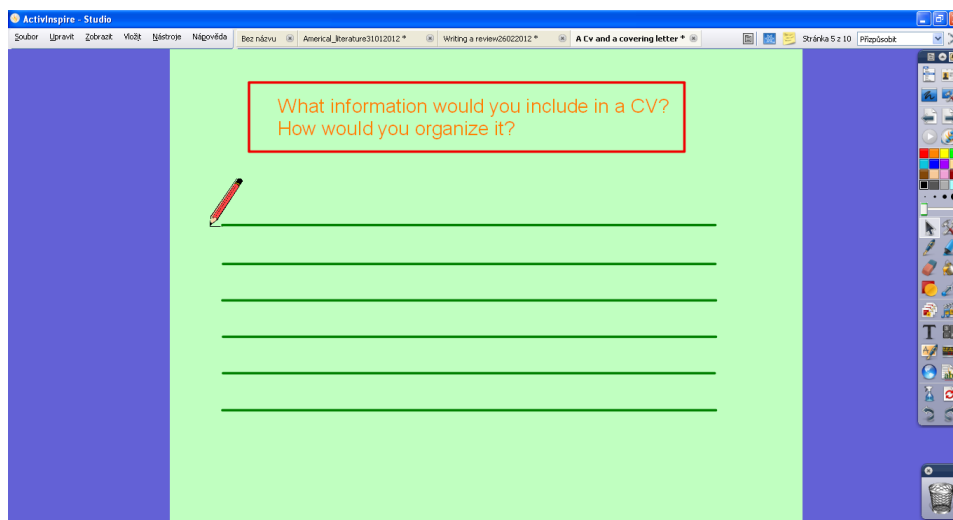
2.6 PSANÍ SLOHOVÝCH ÚTVARŮ

Zatímco předchozí kapitoly se týkaly všech studentů počínaje prvními ročníky nižšího gymnázia, téma psaní slohových útvarů je věnováno především starším studentům v rámci přípravy na státní maturitní zkoušku.

Programky se věnují výuce několika druhů písemností. Na fázi výkladovou navazuje upevnění a procvičení získaných znalostí. Efektivní metodou je zde brainstorming, kde se studenti svými znalostmi, nápady a postřehy sami snaží shromáždit potřebné informace:

Ukázka pochází z výukového programu zabývajícího se psaním motivačního dopisu a životopisu v anglickém jazyce.

Po úvodním brainstormingu následuje další krok – třídění informací a vytváření logického celku. Aktivním přístupem k získávání nových poznatků mají žáci velkou šanci si je zapamatovat mnohem lépe než pasivním přijímáním.

(Anglický jazyk – Mgr. Eva Nosková: CV and Covering Letter)

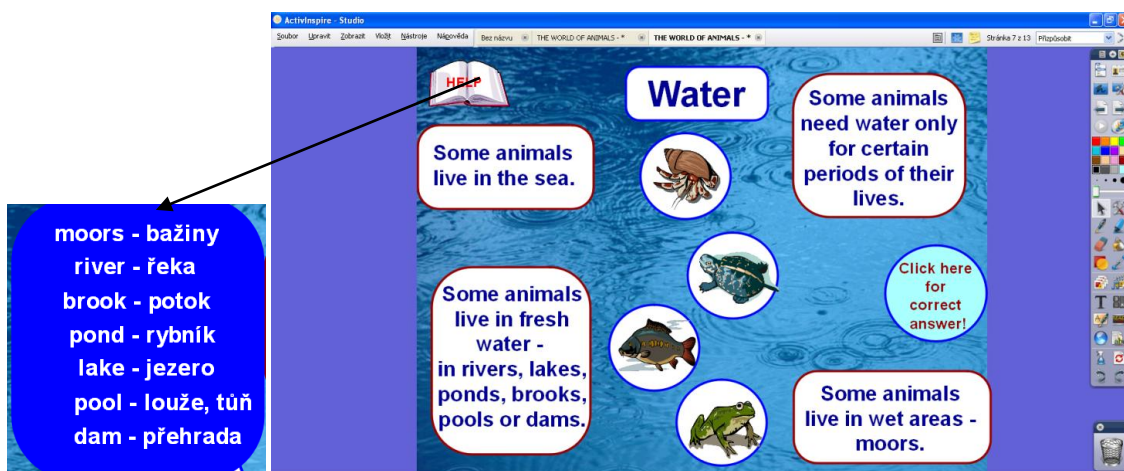
2.7 VYUŽITÍ METODY CLIL

Začleněním cizího jazyka do výuky jiných předmětů se realizuje metoda známá pod zkratkou CLIL – „Content and Language Integrating Learning“, což znamená Integrovanou výuku cizího jazyka a jiného předmětu. V nabídce výukových programů projektu **Učitel Online** v sekci cizích jazyků, konkrétně angličtiny, tak možná nalézt programky týkající se výuky přírodopisu. Možná by spíš měly patřit do sekce biologie... uživatelé sami rozhodnout o jejich využití.

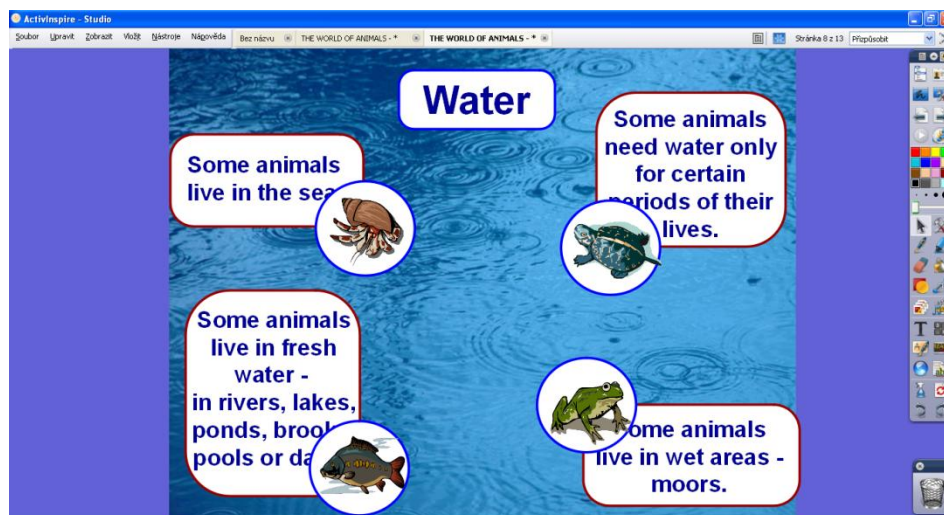
V těchto typech programků je integrovaných několik metod práce, jejichž společným jmenovatelem je aktivní přístup studentů k nabízenému materiálu. Programky jsou převážně určené žákům 7. – 9. ročníků ZŠ anebo odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. Není důvod obávat se, že by studenti programům neporozuměli. Následující ukázka to dokumentuje dostatečně:

Poznámky poskytují návod jak pracovat se stránkou:

Po kliknutí na knížku se ukáže pomocný slovníček.

Po kliknutí na kolečko se ukáže řešení (na následující stránce).

2.8 ZÁVĚR

Interaktivní výuka nabízí širokou paletu možností, jak výuku cizích jazyků zefektivnit i zatraktivnit. Nesčetné možnosti vizuálních materiálů dostupných díky internetu, možnosti ozvučení, barevnost a pohyblivost vnášejí do výuky dynamiku. Jestli budou tyto možnosti vhodně využity, záleží však pořád na lidech – na učiteli a jeho studentech.

Tento materiál vznikl v rámci práce metodických skupin v projektu **Učitel ONLINE**
Reg. č. **CZ.1.07/1.1.06/02.0092** a je sestaven z příspěvků následujících autorů:

Mgr. Radek Kotlaba
PaedDr. Renáta Slobodová

Na tento materiál dále navazují tematicky zaměřené části jednotlivých metodických skupin.

Skupina č. 2 – skupina předmětů: dějepis, základy spol. věd, výchovy (VV, HV)

Skupina č. 3 – skupina předmětů: matematika a IVT

Skupina č. 4 – skupina předmětů: fyzika a chemie

Skupina č. 5 – skupina předmětů: biologie a zeměpis

Text neprošel jazykovou ani grafickou úpravou.

V Mladé Boleslavi 8. 5. 2012

Projekt „Učitel ONLINE“
Gymnázium Dr. Josefa Pekaře
Palackého 211, Mladá Boleslav, 293 80

Projekt Učitel ONLINE CZ.1.07/1.1.06/02.0092
www.pekarjeucitelonline.cz
Tento výukový materiál vznikl v rámci Operačního programu Vzdělání pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ